

santa de la Vall de Bianya, *pesadura, pesombre, pesadò, pesador, pesadoria, pesant* (cf. supra), *pesança, pesatge, pesarada, pesarós, apesarar, apesarat, apesarament, apesarador, apesantit, repesar, repès, sospesar, sospesat, sospesament, sospesada, pes, aver de pes, El Pes de la Palla, El Pes de l'Oli, Casa del Pes de la Farina, Casa del Pes dels Draps, vendre a pes, anar a pes, en pes, los pesos, peset, pesso, pesseta, pesseter, pessetó, pesa (pensa), pesal, pesuc, contrapès, contrapesar, sobrepès, pensar, pensar-se, pensar de, pinsos, pensa, de cor a pensa, de pura pensa, dir de pens, pensament, un pensament, fer el pensament que, pensament, pensamentós, empensamentat, pensar, pensé que, pensé, pensatiu, pensatiu, pensiu, pensiu, pensiu, pensós, pensarós, pensador, pensat, apensat, apensar, apensadament, benpensant, benpensat, impensat, impensadament, +impensable, idees impensables, pensió, pències, pensionar, pensionista, pensionat, repensió, compensar, compensació, compensens, compensable, compensació, compensatiu, compensatori, compesar, compensació, contrapensar, recompensar, recompensa, recompensable, recompensació, recompensador, recompensó, empensar-se, malpensat, malpensar, perpensar, porpensar, perpensament, repensar, repensós, dispensar, dispensació, dispenser, dispensari, dispensari, dispensa, dispensable, indispensable, dispensador, dispensant, dispensatori, casa de dispeses, pesaàcids, pesaalcòhols, pesabé, pesacarbó, pesacartes, pesalicors, pè-sam 'ho sento, tenir el sentiment', pesa-sals.*

*Pesatge, V. pesar i peu Pesca, pescada, pescador, pescadorall, pescadoratge, pescaire, pescall, pescallunes, pescament, pescamines, pescant, pescapeix, pescapous, pescar, V. peix Pèscara, V. pècora*

PESEBRE, del ll. PRAESÈPE 'establia', 'grípia, menjadora'; en la nostra llengua és mot privativament valencià, d'origen mossàrab; com a nom de la representació del naixement de Jesús, s'usa en el Princ. la forma *pessebre*, presa del castellà. □ 1.<sup>a</sup> doc.: c. l'a. 1400.

La Bíblia del valencià Bonifaci Ferrer, anys 1396-1402, porta «Trobaren Maria e Josep, e lo infant posat en lo *pesebre*» (PBohigas, p. 11 de l'extret del seu treball dels *Saggi in onore del Prof. Li Gotti*, I, 1961). «Com lo posà la Verge Maria en lo *pesebre*, lo bou e lo ase se agenollaren», StVicentF (*Quaresma*, pred. el 1413, 180.114). «Convenc anar / a Betlem --- / Dona vehina / de la ciutat / no n'hagué grat / ni la volc rebre; / en un *pesebre* / —de comú era— / hac ser partera», JRoig (*Spill*, 11418). «No contrastant que fosses e sies senyor universal de tot lo món, has presa forma de servent, e jaus pobrement en lo *pesebre*, e regnes en lo cel», BOliver (*Excitatori*, 116); 1 «Porta-li, per exovar, / fret y plor y fam no escassa, / per llit, *pesebre* sens par, / per llençols, la palla rasa / --- / per papalló, dos esquines, / hon la teulada-s rechaça: / taranyines, per cortines», JTimoneda, *Cobles de Da-li Miquel, portam a casa, contrafetes --- pera Nadal* (BRAE v, 509).

Onofre Pou en el *Thesaurus Puerilis*, 33, recull: «la

menjadora o *pesebre*: praesepium», seguint la seva pràctica de donar junts el mot preferit pels valencians i el del Princ.; però no del tot, perquè així com, en la majoria dels casos, avantposa el valencià, en aquest el postposa: sembla, doncs, que a València (on s'edità l'obra, i sovint sembla que algú li imposi preterir la forma del Princ.), en el cas present no devia haver-hi unanimitat.

En un altre passatge de JRoig el context indica altra cosa, sens dubte un eufemisme per l'òrgan femení: «puys purgava, / d'ella sperava / que fill n'hauria: / no romania / per ser molt grassa, / ni magra massa, / ni malaltia / no la retia / parir inhàbil; / mas era làbil, / punta-corrille: / ab mi terrible, / e desamable, / inacordable / per al concebre; / per lo *pesebre* / temptant entrar, / may impetrar / poguí son grat, / e sens desgrat / fos l'acostar», *Spill*, 4500. Car en efecte alguna cosa així notem també en el *Somni de Joan Joan*, denunciació posada contra els vells per part de les dones: «pensant matar, ab mort furó, / la tendre lebre, / volent tenir daurat *pesebre* ['venustat daurada, rossa'] / per al rocí» (v. 1020).

Verament jo també puc confirmar que aquest mot pertany de ple a l'esfera rural en el P. Val., o almenys en una ampla zona al S. de la capital, i que s'hi pronuncia amb -s- sonora: «un *pezèbre* per a cavalls i muls» a Simat de Valldigna (1962); amb curiosa concreció toponímica: *el pezèbre 's kòrps* a Moixent, cingle damunt mateix del poble (al costat del «Corral de Cavila»), 1962; «Cocó 'l *pezèbre* dalt de la serra, damunt Alcanalí a l'OSO. de Dénia (1963). També a Llombai donaren el mot com equivalent de 'menjadora' i aquí vaig sentir *pesèbre* amb sorda (1962); a la Vall dels Alcalans les sonores es mantenen bastant a Catadau i a Alfarb, però a Llombai ja a penes vaig sentir cap sonora (1962). A Simat usaven alhora *mezgàdora*, fent-hi una distinció que no recordo, i anàlogament, a Alcúdia de Crespins digueren *uns pezèbrés = miygaóres* i «*pezèbre* és de la vaca o ovella solament» (1962). En els boscos de Catadau hi ha «la Font del Terrer», també dita «*dels pezèbrés*» (1962).

En tot cas el que és ben segur és que *pesebre* no pot ser continuació del ll. PRAESÈPE (tampoc PRAESEPIUM, no cal dir-ho), segons la fonètica històrica catalana, mentre que el trasllat de la -r-, en contextos així, és normal en castellà (*costra, quebrar, quebrantar, pedricar* etc.); i per damunt de tot és evident que en català s'hauria perdut la -e abans que la -r- hagués tingut temps de traslladar-se. En canvi en mossàrab els fets de metàtesi són tant o més freqüents que en castellà, i l'àrab és radicalment inepte per a pronunciar un grup inicial com PR-. Tot coincideix, doncs: *pesebre* no és històricament català, però tampoc és castellanisme, sinó heretat pels valencians de llur substrat morisc i mossàrab; tot lliga.

Tothom està d'acord que el cat. *pessebre* 'naixement de Jesús' és un castellanisme en català. Si es tracta d'un de tants termes piadosos fomentats per l'Església acastellanada, o si es deu a algun corrent artístic de fabricació de figures *pessebristes*, això ho podem deixar